

Zeven tekenen van Liefde

- Catherine De Ryck

Inleiding

Wat is een sacrament? Een kort antwoord op deze vraag lijkt altijd nogal cryptisch uit te draaien. Een sacrament is bijvoorbeeld “het hoogtepunt van de genadevolle God”, want daar kan de schepping ten volle delen in Gods genade en zo deel krijgen aan zijn wezen. Of een sacrament is “een menselijke werkelijkheid die drager wordt van de genade van de onzichtbare God”, zoals bij uitstek gebeurde in Jezus. Een sacrament is dan “een gebeuren in woord en gebaar, waar Christus op menselijke wijze nabij komt, in het bijzonder op belangrijke momenten voor de kerkgemeenschap of het persoonlijke leven van haar leden”. Dat is allemaal zeker en vast correct. Maar het zegt ons niet zoveel: het is theoretisch, abstract, cryptisch.

Het is geen makkelijke opgave iets te schrijven, te vertellen, over de sacramenten. Zovelen zijn mij reeds voorgegaan en ik wil toch niet het vertrouwde gewoon herhalen.

Daarom kies ik er bijvoorbeeld niet voor om nu een overzicht te geven van ‘dé zeven sacramenten van dé Kerk’. Dat is wellicht reeds bekend en pastores staan er met beide voeten in vanuit de praktijk.

Ik probeer het op een andere manier aan te pakken. Een praktisch-theologische manier: vanuit een stevige achtergrond en theorie, maar met aandacht voor wat dit nu voor mensen betekent. En hoe die mooie theologie – al dan niet – doorwerkt in de praktijk.

Er zijn zes elementen die ik zou willen verkennen. Ik wil graag beginnen bij Gods Liefde, die de hoeksteen is van het christendom, de Kerk en dus ook van de sacramenten. Het is een heus liefdesmysterie, dat sterker is dan lijden en dood. Ten tweede sta ik kort stil bij de pneumatologische dimensie van de sacramenten. Hoe kunnen we die derde – vaak ietwat vergeten – goddelijke persoon, de Geest, integreren in onze sacramententheologie? Ten derde beschouw ik de sacramenten als zowel gave als opgave: we ontvangen een groot geschenk, maar krijgen tegelijk de roeping om dit te delen met anderen. In een vierde punt wil ik deze dynamiek van de sacramenten wat meer uitwerken aan de hand van hét sacrament bij uitstek, namelijk de eucharistie. Als vijfde element probeer ik de Kerk zelf als sacrament voor te stellen. Als afsluiter en gevolg van al deze elementen, kom ik in een zesde paragraaf tot de beschouwing dat we ‘sacramenten’ veel breder kunnen (of moeten?) bekijken dan ‘de zeven’. Misschien zijn er wel oneindig veel?

1 **Mysterieuze Liefde**

Als christen staan we steeds in een dialoog. Het christendom is immers niet in de eerste plaats het aanvaarden van een leer, maar wel het antwoord geven op een persoonlijke God die in relatie wil treden met de mens. Hij doet dit vanuit een allesomvattende liefde, die het hele christelijke verhaal kenmerkt. Het is immers vanuit liefde voor de mens dat God zijn

Zoon aan de wereld heeft gegeven (Johannes 3,16). Vanuit diezelfde liefde heeft Jezus zijn leerlingen bemind tot het einde en heeft Hij uiteindelijk zelfs zijn leven gegeven op het kruis.

Liefde behoort tot het wezen van God. God *is* Liefde. Daaruit volgt dat Hij niet anders kan, niet anders wil, dan die liefde delen met de mens en de hele schepping. “Dieu ne peut que donner son amour, notre Dieu est tendresse”, klinkt het in een Taizé-lied.

In de menswording wordt dit wel heel concreet. Jezus' spreken en handelen is ten diepste gekleurd door deze liefde, dit verlangen naar relatie en ontmoeting. Doorheen de aardse Jezus kunnen we immers op een bijzondere manier God ontmoeten. Jezus spreekt het Woord van zijn Vader en zet het Woord om in werkelijkheid doorheen zijn handelingen. Jezus is het vleesgeworden Woord (Johannes 1,14), de plaats bij uitstek voor een godsontmoeting. Want wie Jezus ziet, ziet de Vader die Hem gezonden heeft (bijvoorbeeld Johannes 12,45; 14,9).

Uit zijn aardse leven blijkt echter ook wat een kwetsbaarheid hierin vervat zit. De schepping, de mens, beschikt steeds over de vrije keuze om al dan niet in te gaan op dit liefdesaanbod van God. In onze menselijke kleinheid moeten we de liefde van God aanvaarden, in het bewustzijn dat we het niet verdiend hebben zo onvoorwaardelijk door Hem bemind te worden. Gods liefde is puur gegeven, gratis gegeven, niet door ons verdiend. En als we aanvaarden door Hem bemind te zijn, moeten we die liefde met elkaar delen. Daarop kom ik later nog terug, wanneer ik het heb over de sacramenten als gave en opgave.

Het mysterie van Gods liefde is dat het een liefde is, die sterker is dan het lijden en zelfs sterker is dan de dood. Ze heeft stand gehouden op Goede Vrijdag en heeft Jezus Pasen gegeven. Pasen is de almacht van Gods liefde. Dat wij mogen delen in die liefde, dat zij aan ons geopenbaard wordt, betekent voor ons een groot perspectief van hoop. Wij mogen erop vertrouwen dat God ons altijd zal beminnen, zelfs na onze dood. En wij mogen geloven dat het ooit ook voor ons Pasen zal mogen zijn.

In de sacramenten komt dit liefdesmysterie prominent aanwezig. De kern van alle sacramenten is immers dat God de mens het eerst heeft liefgehad. We kunnen de sacramenten zien als symbolische bemiddelaars van een verbond tussen God en mens.

Daarom verwijzen de sacramenten terug naar die grote openbaring van Gods liefde doorheen de menswording. Niet in het minst gebeurt dit in de eucharistie, waar elke keer opnieuw de gebeurtenissen van de Goede Week en van Pasen in herinnering worden gebracht. Zij worden in de eucharistie opnieuw tegenwoordig gesteld. Elke zondag brengt ons naar de Paaszondag.

Maar ook in de andere sacramenten staat Gods liefde centraal. In de sacramenten wordt de liefde tastbaar gemaakt, bijna even concreet als in de menswording. De sacramenten willen dan ook een *symbool* zijn van die Liefde: zij vertegenwoordigen de onzichtbare aanwezigheid van de almacht van Gods liefde. Bij het doopsel, het eerste initiatiesacrament, wordt deze liefde ons toegekend als een onuitwisbare tatoeage. Dit is een geweldig geschenk: het vertrouwen dat, wat ik ook misdoe in mijn leven, God mij bemint. Het gaat dus om veel meer dan die ene gemanifesteerde genade in het Pasen van Christus. Het is God die zich geeft, telkens opnieuw en aan ieder van ons. Dit wordt geconcretiseerd en

gesymboliseerd in de zeven sacramenten, waarin God zich verbindt aan het leven van mensen.

Vanaf het begin van de Kerk is deze dimensie aanwezig. Het woord 'sacrament' alleen al verraadt dit. Een '*sacramentum*' is een waarborg. Voor ons zijn de sacramenten dan ook een garantie van Gods liefde, een betrouwbare waarborg van Gods geheim van liefde. Dat het om een geheim of een mysterie gaat, blijkt dan weer uit het Griekse woord voor de sacramenten. Onze orthodoxe medechristenen spreken over *μυστήρια* (*mysteria*): geheimen. Dit geheim van Gods liefde wordt ons dus toegezegd in de sacramenten en werd ons onthuld in Jezus Christus. Hij is dan ook het grootste sacrament dat wij kennen: de ultieme toezegging van Gods liefde, die groter is dan de dood. Zijn handelen heeft dit onthuld en daarom kan Hiëronymus – kerkvader en Bijbelvertaler uit de 4^e eeuw – vol vertrouwen zeggen dat "alles wat Jezus gedaan heeft, sacramenten zijn". Hij heeft de onzichtbare, genadevolle God zichtbaar gemaakt. Niet alleen zijn handelen is daarom sacramenteel, Hij is zelf sacrament. De naam 'Jezus' openbaart dit al een klein beetje. Het Hebreeuwse יֵשׁוּעַ (*Jesjoea*) betekent immers "God redt".

2 Nood aan een pneumatologie

Voor een goed begrip van sacramententheologie, is volgens mij een goede pneumatologie nodig. Daarmee bedoel ik een theologie van de heilige Geest. In ons westerse christendom zijn wij echter niet zo sterk vertrouwd met een theologie van de Geest. Misschien is het daarom dat wij de sacramenten niet altijd ten volle begrijpen.

Gods heilige Geest is werkzaam in elk van ons en in de Kerk. De Geest zorgt voor vernieuwing, de Geest is dynamisch. Met betrekking tot de sacramenten kunnen we zeggen dat de Geest ons hierop voorbereidt door de juiste instelling in ons te bewerkstelligen. Eén van de wegen daarvoor is vanuit het verkondigde Woord.

Dankzij de Geest kan de Kerk tot het grondsacrament van Christus worden, tot zijn lichaam waar Hij na de verrijzenis te vinden is.

De Geest waait ook door 'de zeven sacramenten' zelf. Daar waar in elk sacrament de overgang van donker naar licht, van dood naar leven wordt bewerkstelligd en gevierd, daar wordt ons de Geest gegeven. Toen Jezus op het kruis de Geest gaf (Johannes 19,30), gaf Hij aan de christenen de geest van het eeuwige leven. Stervend voor de verlossing van de mens en, ondanks alles, vertrouwend op de liefde van de Vader blies Hij nieuw leven over de aarde. Met Jezus' kruisdood en met de verrijzenis van Pasen begint het nieuwe leven. Dat is het leven van de verrezen Heer. Net zoals God de levensadem in de neus van Adam blies (Genesis 2,7) om de mens tot levend wezen te maken, blaast Jezus de Geest over de mens. Opnieuw zal de mens zo tot levend wezen worden: vertrouwend op God mogen wij hopen op het eeuwige leven, nadat wij reeds werden herboren als christenen doorheen de sacramenten.

3 Een vergiftigd geschenk?: sacramenten als gave en opgave

Eerder heb ik al aangehaald dat het besef dat God ons onvoorwaardelijk bemint, een onwaarschijnlijk grote gave is. Tegelijk echter stelt dit bewustzijn ons voor een enorme opgave. De liefde die God met ons deelt, komt immers pas tot voltooiing als wij ze op onze beurt verder delen met elkaar.

Bijvoorbeeld bij het doopsel wordt Gods zegen fundamenteel aan iemand toegezegd. De gedoopte wordt in relatie gebracht met God en ervaart zijn onvoorwaardelijke liefde. Hij/zij wordt nu 'herboren als christen'. Een element van dit nieuwe leven is de opdracht om tot zegen te zijn voor andere mensen, vanuit de zegen die men heeft mogen ervaren in het doopsel.

Deze wedergeboorte als christen is een proces, waaraan de mens deel heeft. Toch is het niet vanzelfsprekend. Om er ten volle deel aan te hebben, moet de mens immers eerst God en zijn liefde leren kennen. Het gesproken woord speelt hier een belangrijke rol: het verkondigde Woord van God. Daarom is ook de Bijbel een sacrament. Na deze kennismaking met God, kunnen wij pas overgaan tot een ontmoeting met Hem.

In onze ontmoeting met God ervaren wij zijn liefde, maar tegelijk vinden we ons niet altijd waardig Hem te ontmoeten of zijn aanraking en liefde te ervaren. In de Bijbel vinden we hier heel wat voorbeelden van. Veel oudtestamentische profeten achtten zich niet waardig Gods stem op aarde te zijn. In de evangeliën treden ook figuren op, die niet gediend willen worden door Jezus: Simon Petrus die geroepen wordt in Lucas 5,8; de honderdman van Matteüs 8,8 die niet wil dat Jezus onder zijn dak komt; opnieuw Simon Petrus in Johannes 13 die niet wil dat Jezus hem de voeten wast ... Er zijn er nog veel meer.

Als we dan toch – misschien tegen alle intellect in – Gods liefde aanvaarden, bijvoorbeeld doorheen de sacramenten, worden we opgeroepen deze liefde verder te delen. Gave en opgave; gave en wedergave. Jezus gaf aan het einde van zijn aardse leven dit gebod door aan zijn leerlingen: "Ik geef jullie een nieuw gebod: dat je elkaar liefhebt. Met de liefde die Ik jullie heb toegedragen, moeten jullie ook elkaar liefhebben. Daaraan zal iedereen kunnen zien dat jullie leerlingen van Mij zijn: als jullie onder elkaar de liefde bewaren." (Johannes 13,34-35). Pas dan kan de liefde van God, in woord en gebaar gebracht door Christus, voltooid worden. Dit maakt deel uit van het algemene priesterschap van alle gelovigen, zoals bekrachtigd en uitgewerkt op het Tweede Vaticaans Concilie. Wat de christenen doen, doen zij steeds in naam van Christus, de hogepriester. En zijn handelen werd gekenmerkt door het dienen, niet door het gediend worden: *διακονία (diakonia)*!

Deze drie 'stappen', die we steeds opnieuw moeten doorlopen, vormen het proces van opnieuw geboren worden als christen.

Deze hergeboorte is dus nooit voltooid. Het is een steeds doorgaand proces. De mens is en blijft de 'kleine mens', die al eens doolt en dwaalt in het duister. Door de sacramenten intens en oprecht te vieren, wordt gewerkt aan een weg die steeds doorgaat. Ter illustratie verwijs ik hier naar wat nog vaak "het laatste sacrament" wordt genoemd: de ziekenzalving. Dit sacrament ligt in lijn van de drie zogenaamde initiatiesacramenten. (1) In de lijn van het doopsel, omdat de zonden worden vergeven en men geroepen wordt tot een beter leven.

(2) Er bestaat een gelijkenis met het vormsel, omwille van de zalving. En (3) brengt het viaticum (de laatste communie) ons terug naar de eucharistie, waar de *communio* aan het Lichaam van Christus als voedsel voor onderweg wil zijn.

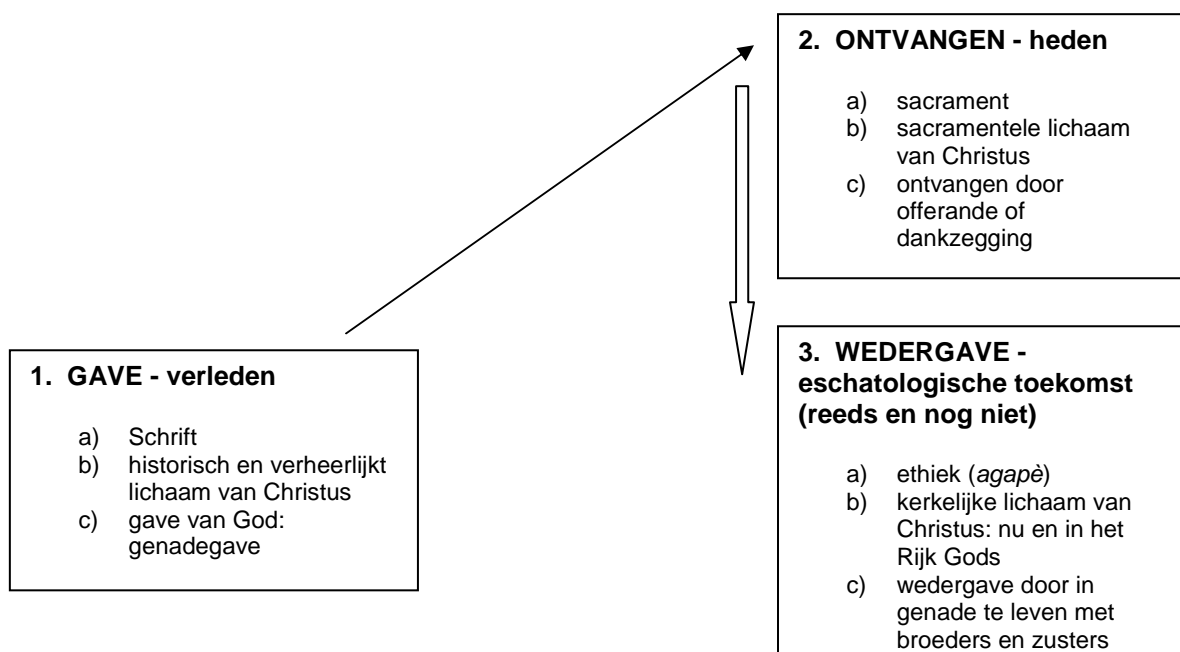
Hier ligt ook duidelijk de band tussen de liefde van God en de inzet in de diaconie. Iets wat ons in Antwerpen toch nauw aan het hart ligt. Doorheen hun diaconaal handelen kunnen christenen de liefde die zij van God ontvangen verder delen met anderen. De liefde, die wij ervaren als zegen, is tegelijk een gave en een opgave. In deze wereld zal er nooit zo iets zijn als 'genoeg zegen', 'genoeg liefde' of 'genoeg genade'. Gods liefde blijft ons uitdagen. Een uitdaging om beter mens te worden, om meer te worden tot zijn gelijkenis. Een vraag van God om zijn levend lichaam te worden en zo zijn liefde aan de mensen te laten kennen. Het is als het ware een voortzetting van de menswording.

Samengevat kunnen we zeggen dat wie een sacrament ontvangt, geroepen wordt zelf sacrament te zijn voor anderen en voor de wereld. Dat is de eerste roeping van christenen: zich in woord en gebaar laten raken door Gods liefde en die in gemeenschap beleven en delen.

4 Sacramenten en de eucharistie

De hele dynamiek van de menswording, de totale zelfgave van Jezus Christus, de onvoorwaardelijke Liefde van God, de zending van de Heilige Geest en de roeping om tot heil te zijn voor anderen is op unieke wijze aanwezig in het sacrament van de eucharistie. Dit sacrament is de meest directe deelname aan de verrezen Heer en aan het leven van de gelovige gemeenschap.

Bovendien denk ik dat we van hieruit de eucharistie kunnen beschrijven als de uitdrukking bij uitstek van de christelijke identiteit. Ik steun hierbij op de ideeën van de Franse theoloog Louis-Marie Chauvet.

Tijdens de eucharistie staan we in de eerste plaats stil bij de genade, die wij gratis van God mogen ontvangen. Hij handelt hier, Hij geeft ons zijn genade: *faire grâce* in het Frans. Dit wordt herdacht doorheen de lezing van de heilige Schrift, waar wij God mogen ontmoeten en waar Gods genade op unieke wijze wordt uitgedrukt in het historische en dus ook verheerlijkte lichaam van Christus. Op dit moment plaatsen we die genadegave in het verleden: wanneer we tijdens het eucharistisch hooggebed hierom dank zeggen, zeggen we in de eerste plaats dank om die voorbije geschiedenis van de aardse Jezus. Toch bevatten de Bijbel en het hooggebed de oproep om deze geschiedenis ook tot onze eigen geschiedenis te maken, om de Bijbelse verhalen nieuw leven in te blazen. Door op deze manier dank te zeggen aan God, wordt het woord een daad, een gebaar. Net zoals Jezus aan zijn leerlingen vroeg toen Hij zich als gebroken brood hen gaf: “Blijf dit doen om Mij te gedenken” (Lucas 22,19). Dat is ‘herinneren’ in de volle zin van het woord, zoals het past binnen de joods-christelijke traditie. Het christendom en de sacramenten gaan daarom, volgens Joseph Moingt, om de instelling van een afwezigheid. het heengaan van Jezus stelt het sacrament immers in als een teken van afwezigheid. Dit teken maakt van de geschiedenis niet simpelweg een herinnering van het verleden, noch van het heden een voldoende goeddoening. Het is wel het symbool van een aanwezigheid die werkelijk tot ons komt en die ons naar haar voert. De sacramenten verbinden ons dus niet enkele met de gebeurtenis van Jezus’ sterven en verrijzen, ze zijn er een wezenlijk bestanddeel van.

Het tweede ‘narratieve programma’ van de symbolische uitwisseling in de eucharistie is er één van ontvangen. Hier gaat het om sacramenten. Chauvet bedoelt hiermee niet zozeer de zeven sacramenten, maar alles waarbij we Gods genade mogen ontvangen. Hier speelt het Paasmysterie een belangrijke rol: dezelfde Jezus Christus die eerder door God werd gegeven als aardse lichaam, is opgestaan uit de dood en wordt vandaag door ons ontvangen als sacramenteel lichaam. De verzamelde gemeenschap krijgt nu een actievere rol toebedeeld. Zij drukt haar dankbaarheid tegenover God uit voor zijn genade: *rendre grâce*.

Ten slotte belanden we bij de ethische dimensie van de eucharistie. Bij het ontvangen van een gave, hoort immers steeds een wedergave. Deze dimensie is ten volle aanwezig in het eucharistisch gebeuren zelf, met name in het aanbrenge van de gaven, de offerande. De gaven die daar worden aangebracht, hebben wij eerst uit “de milde hand” van God ontvangen; het is ook “de vrucht van de aarde” en “het werk van onze handen”. Dit alles dragen wij opnieuw op aan God. Om extra te benadrukken dat de gemeenschap zelf iets geeft – misschien geeft ze wel *zichzelf* – vind ik het theologisch gezien erg sterk wanneer de gaven van achteraan in de kerk worden aangebracht. Tijdens mijn stageperiode in een parochie in Hoegaarden heb ik dit altijd geïntegreerd in de gezinsvieringen. Eerst kwamen enkele kinderen met een kaars en met bloemen om het altaar echt tot de tafel van de Heer te maken, om aan te tonen hoe bijzonder het is dat wij steeds weer uitgenodigd worden daaraan deel te nemen. Dan kwamen de kinderen met brood en wijn. Tijdens de vastenperiode wou ik nog sterker de aandacht leggen op dit ‘offerkarakter’ en lanceerde ik het voorstel de kinderen echt iets van zichzelf naar voren te laten brengen en bij het altaar te leggen. Iets wat zij teveel hadden, wat ze aan God wouden schenken of wouden delen met kinderen die niets teveel hebben.

Zo beseffen we dat deze ethische dimensie van gave en wedergave de eucharistie overstijgt. Ze blijft ook daarbuiten werkzaam. De eucharistie voedt ons en zendt ons uit. In het eerste narratief programma kwamen we doorheen de Schrift tot geloof, in het tweede programma stichtte het sacrament onze christelijke identiteit. In dit derde narratief programma worden we opgeroepen te leven volgens dat geloof: *vivre en grâce*. Doorheen het eucharistisch gebeuren werd de Geest gevraagd de verzamelde mensen tot één gemeenschap te maken, gesymboliseerd in het delen van het brood. Het brood dat we zelf aanbrengen. We worden zo het kerkelijke lichaam van Christus, over de grenzen van de tijd heen. Geen (Bijbelse) auteur kon dit beter verwoorden dan Paulus (bijvoorbeeld 1 Korintiërs 12,12-30; Romeinen 12,3-8). Christenen worden verzameld rond de 'αγάπη' (*agapè*), de broederlijke en zusterlijke liefde voor elkaar, die fundamenteel teruggaat op Gods liefde voor de mens, zoals getoond in Christus.

Dit is een moeilijke theologie. Toch is ze werkzaam in ieder van ons. Het eucharistisch sacrament is een christelijk hoogtepunt, een herbronning en voedsel voor onderweg. Steeds weer grijpen wij terug naar Gods Woord, in de Bijbel, om Hem en zijn genade te leren kennen. Steeds weer zeggen wij daarvoor dank en weten wij ons gevoed en gezondend naar de wereld om zijn liefde kenbaar en tastbaar te maken. Wij zijn Gods handen en voeten op aarde, zijn stem. En daarom mogen wij ons steeds gesteund, geborgen en gedragen weten.

Deze eucharistische theologie speelt mee in elk van de zeven sacramenten, ook al was dit niet Chauvets primaire aandachtspunt. Ik heb immers eerder al uitvoerig verteld over het belang van het Paasmysterie en over ons antwoord op Gods boodschap en het handelen van Christus. Dat is de drijfveer in elk sacrament: gave en opgave. We komen er steeds weer bij uit.

5 Kerk en sacramenten

De verzamelde kerkgemeenschap is de plaats bij uitstek om de sacramenten toe te dienen en te vieren. Deze gemeenschap, die door God werd samengeroepen om in zijn Naam samen te zijn, is de ultieme plaats waar godsontmoeting mogelijk is. Het is immers hier dat Christus steeds weer werkelijk aanwezig komt en gevonden kan worden na zijn verrijzenis. Het behoort tot de priesterlijke bediening van de Kerk om de mensen bij God te brengen. In sommige talen vinden we deze dimensie van Kerk-zijn nog terug in de etymologie. Het Franse 'église' bijvoorbeeld is via het Griekse 'ἐκκλησία' (*ekklèsia*) afkomstig van het werkwoord 'ἐκκαλέω' (*ekkaleô*), wat samenroepen betekent. Samengeroepen door de Heer. Deze zending van de Kerk gaat uiteraard veel verder dan de samenkomst voor de eucharistie of de viering van de andere sacramenten. Het is een zending voor elke dag: namelijk zodanig liefhebben dat de wereld durft te vertrouwen op de Heer die liefde is. Die liefde is immers het wezen van de Schepper, het fundament van de schepping.

Op deze manier wordt de Kerk geroepen om zelf sacrament te zijn in deze wereld. Daarmee wordt bedoeld: tot heil te zijn voor alle mensen. De kerk moet een levend teken van Christus voor de mensen zijn. Te midden van de sociale, culturele en politieke werkelijkheid is het haar taak om de Blijde Boodschap van het heil voor de mensheid te brengen. De

gemeenschap van christenen is sacrament, omdat ze een teken is van Gods welwillendheid en van menselijke harmonie.

De 'sacramentskerk' is een Kerk in wording, een Kerk die samen met anderen ontstaat in de precariteit. Zij ziet de tekenen van de nieuwe geboorte, die God voor ons allen aankondigt. Dat zegt Christoph Theobald.

Toch betekent dit alles geenszins dat de Kerk hoogmoedig moet zijn. Als gemeenschap van mensen blijft zij immers zwak en zondig. De Kerk is dan wel sacramenteel, zij is geen prefiguratie van het Rijk Gods; slechts een kiem hiervan op aarde. Bovendien moet de Kerk spreken in deemoed, vanuit het bewustzijn dat alles te danken is aan Gods geschonken genade. Ook de Kerk mag zich niet roemen op eigen verdiensten.

6 Twee, zeven of oneindig?: hoeveel sacramenten zijn er nu?

We praten nu al een hele tijd over 'sacramenten'. Het roept bij ieder van ons iets op.

Wellicht denken wij vanuit onze katholieke traditie onmiddellijk aan de zeven sacramenten: doop, eucharistie, vormsel, verzoening, huwelijk, wijding en ziekenzalving. Heel wat mensen onder ons zullen ook nog weten dat er binnen de protestantse kerkgemeenschap slechts twee sacramenten zijn: doop en avondmaal. Enkel deze sacramenten zouden door Jezus zijn ingesteld, zouden in de Bijbel terug te vinden zijn. Voor de eucharistie kan verwezen worden naar de optekeningen van het Laatste Avondmaal (Matteüs 26,20-30; Marcus 14,17-26; Lucas 22,14-38; 1 Korintiërs 11,23-25). De duidelijkste opdracht van Jezus aangaande het doopsel zou dan weer te vinden zijn in Matteüs 28,19: "Ga, en maak alle volkeren tot leerling; doop hen in de naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest."

Ik wil in dit laatste stukje echter geen openstaande deuren intrappen. Wel wil ik zeggen dat er evengoed oneindig veel sacramenten kunnen zijn. Ik heb die gedachte geleerd van bevrijdingstheoloog Leonardo Boff. Het is ondertussen zo'n zes jaar geleden dat ik hierover leerde op de universitaire banken, maar het is me altijd bijgebleven. Volgens Boffs theologie, kan alles een sacrament zijn, in die zin dat het een venster kan zijn naar een diepere werkelijkheid. Die werkelijkheid is, jawel, Gods liefdevolle aanwezigheid en genade. Een voorwaarde om alles tot sacrament te laten worden, is wel dat we met andere ogen naar de werkelijkheid kijken. Niet met ogen die gericht zijn op het materiële, op de wetenschappelijke werkelijkheid, maar met 'geloofsogen'. Dan ontdekken we een werkelijkheid met een symbolische dimensie, namelijk één die doordrongen is van Gods Geest.

Ik denk dat Boffs benadering voor ons een erg herkenbare benadering kan zijn. Christoph Theobald zegt, verwijzend naar de genezingsverhalen uit de evangeliën, dat mensen in ontmoeting met elkaar volgens de christelijke traditie sacramenten zijn. Als pastores proberen we toch vaak God overal te ontdekken. We zien Hem overal gebeuren, God wordt 'gedaan' door zoveel mensen om ons heen. God schuilt in de hand op iemands schouder, in het voedsel dat we iemand geven, in de glimlach die elkaar wordt toegeworpen. "En ik weet: Hij is te doen..." (Carlos De Soete).

Zo komen we niet enkel tot een sacramentaliteit van de Kerk, maar een sacramentaliteit van het leven zelf. Die komt tot uiting wanneer mensen eenvoudigweg aanwezig zijn bij elkaar.

Deze gedachte is dan ook doorgedrongen in wat ik hier vertel. Steeds opnieuw heb ik woorden gegeven aan de roeping van de Kerk en van elke christen om 'tot sacrament te worden'. 'Sacrament' gaat dus wel degelijk veel verder dan die zeven sacramenten die door onze Kerk naar voren werden geschoven omdat zij het dichtst zouden aansluiten bij wat Christus heeft gedaan. Sterker nog, het is mijn vaste overtuiging dat elk van die oneindige sacramenten ook door Christus werd gedaan en dat we dit overal in het Nieuwe Testament kunnen terugvinden. Ook in het Oude Testament vinden we ze terug, gedaan door zoveel gewone en toch heel bijzondere mensen. Als wij willen leven volgens die Bijbelse verhalen, kunnen we dan anders dan tot sacrament worden?

Tot slot

Ondertussen heb ik heel wat kunnen vertellen over de sacramenten en wat daarmee verbonden is. Nu ik aan het einde ben gekomen, besef ik echter dat ik ook zoveel *niet* gezegd heb.

Ik ben bijvoorbeeld niet in de valstrik van de vraag "Worden de sacramenten uitgehold?" getrapt. Dat is omdat ik van mening ben dat die vraag te vaak en te makkelijk gesteld wordt. Door mijn nadruk op het genadekarakter en de liefdesgave van de sacramenten, denk ik bovendien dat niemand het recht heeft te zeggen dat sommigen wel de sacramenten mogen en ontvangen en anderen niet. Want bemint God niet alle mensen, ook als ze niet wekelijks op de kerkbanken zitten en niet meer evenveel kennis van het christendom lijken te hebben als vroeger? Of nog: moet de Kerk zich niet voortdurend aanpassen aan de tijd en cultuur waarbinnen zij actief is en moeten de sacramenten dan ook niet enigszins mee evolueren? Er zijn natuurlijk grenzen, maar ik pleit ervoor die grenzen niet te streng te bewaken.

Verder heb ik het bijvoorbeeld niet uitvoerig gehad over de kwestie van de 'instelling door Christus', al heb ik dat wel terzijde even aangeraakt. Of de Bijbelse achtergrond van de sacramenten. Ook op de werkzaamheid en vruchtbaarheid van sacramenten ben ik niet ingegaan. En zo zijn er nog wel wat dingen. Nochtans valt over elk van die deelonderwerpen veel te vertellen. Maar ik vind ze zelf erg theoretisch, terwijl ik denk dat we ons allemaal bij de onderwerpen die ik wel heb besproken heel wat kunnen voorstellen.

Hoe God mens is geworden in deze wereld en wat dat vandaag voor ons kan betekenen. Hoe wij en alle mensen die we ontmoeten door Hem bemind worden. Hoe we die liefde met elkaar proberen te delen en Hem daarmee een levend lichaam geven. Hoe we op die manier als kerkgemeenschap sacrament willen worden in deze wereld: vanuit Gods Woord tot heil willen zijn voor alle mensen.

Al die elementen worden verdicht in 'de zeven sacramenten'.

Literatuur

Opnieuw geboren worden. Leven vanuit de sacramenten (Verklaringen van de bisschoppen van België 38), Licap, 2010.

Sacrosanctum concilium, hoofdstuk 3 (De andere Sacramenten en de sacramentaliën)

BOFF, LEONARDO, *Sacramenteel denken en leven*, Apeldoorn, 1983.

CHAUVET, LOUIS-MARIE, *Symbole et Sacrement. Un relecture sacramentelle de l'existence chrétienne*, Cerf, 1987.

CHAUVET, LOUIS-MARIE, *Symbol and Sacrament. A Sacramental Reinterpretation of Christian Existence*. Vertaald door MADIGAN, PATRICK & BEAUMONT, MADELEINE M., Liturgical Press, 1995.

SCHOLTUS, ROBERT, *Pourquoi des sacraments?*, in *Etudes* 11 (2004) 491-499 ; online te raadplegen via www.cairn.info/revue-etudes-2004-11-page-491.htm.

THEOBALD, CHRISTOPH, *Présences d'Évangile. Lire les «Évangiles» et l'«Apocalypse» en Algérie et ailleurs*, Les Editions de l'Atelier, 2003.